

MOĞOLLAR VE TÜRKLER - TARİHSEL BAĞLAR

YAYIN TANITIMI

Erkan GÜLBİN

Ankara Hacı bayram Veli Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi
erkangulbin@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8459-5467

Uyar, Mustafa, Moğollar ve Türkler - Tarihsel Bağlar, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2020, 115 Sayfa, ISBN: 978-605-1559-53-7

Mustafa Uyar'ın *Moğollar ve Türkler - Tarihsel Bağlar* adlı çalışması Ötüken Neşriyat tarafından Ağustos 2020 tarihinde yayımlanmıştır. Kitabın yazarı Doç. Dr. Mustafa Uyar, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Ortaçağ Tarihi Anabilim dalında öğretim görevlisidir. Uzmanlığı Orta Çağ Moğol ve Türk tarihi üzerine olup bu konuda kitapları ve makaleleri bulunmaktadır. Bu konular üzerine çalışan kişilerin mutlaka müracaat ettiği bir isimdir.

Son eseri *Moğollar ve Türkler - Tarihsel Bağlar*, kısa bir ön söz ve giriş bölümü, kaynakça ve dizin ile birlikte 115 sayfadan oluşmaktadır. Eserin sonunda "İlhanlı Devleti'nden Papalık'a gönderilen Uygurca Harflerle Yazılmış Bir Mektup" başlığıyla mektubun orijinalinin renkli bir nüshası bulunmaktadır. Kitap diğer kitapların aksine bölümlerden meydana gelmemektedir. Yazar kitabı bölümlere ayırmak yerine başlıklar üzerinden kitabı meydana getirmiştir. Bu başlıklar; Proto-Moğol ve Türk ilişkileri, "Cengiz Han ve Moğollar Türk Müdür?" Sorusu Üzerine, Moğol İmparatorluğu Bürokrasisinde ve Ekonomisinde Türkler, Moğolların Ortadoğu'daki Dönüşümünde Türk Etkisi: Moğolların İslamlaşmasında Türk Çevrelerinin ve Türk Din Anlayışının Rolü isimli alt başlık, Moğollar Anadolu'da: Moğollara Tabilik Döneminin Başlaması: Köseadağ Savaşı ve Moğolların Anadolu Selçuklu Devleti'ni Doğru'dan Yönetimi alt başlıkları ve son olarak Osmanlı İmparatorluğu Kurumları Üzerinde Moğol Etkileri şeklindedir.

"Giriş" bölümünde yazar Türkler ve Moğollar arasındaki tarihsel bağların iki milletin tarihlerinin anlaşılmasında büyük bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Bu bağların kültürel ve siyasi boyutları ifade edilerek bunların Türkler ve Moğollar arasındaki kesin sınırı çizmenin zorlaştırdığı ifade edilmektedir. Son olarak yazar Türkler ve Moğolların dil konusundaki etkileşimine kelime benzerlikleri vererek değinmiştir.

İlk başlık olan "Proto Moğol ve Türk ilişkileri" kısmında yazar genel hatlarıyla Proto Moğollar hakkında bilgiler vermekte ve değerlendirmeler yapmaktadır. Proto Moğol olarak adlandırılan kavimlerin Türkler ile benzer kültür özelliklerine sahip olduğu, iki milletin yakınlığı dolayısıyla Batılı yazarların Türkler ve Moğolları aynı millet olduğu izlenimi edindikleri ve Cengiz Han'ın kurmuş olduğu imparatorluğun bir Türk-Moğol imparatorluğu olduğu vurguları bu kısımda dikkat çekicidir.

İkinci başlık ise "Cengiz Han ve Moğollar Türk müdür? Sorusu Üzerine" şeklindedir. Yazarın bu konuya farklı bir yol ve bakış izlediği görülmektedir. Cengiz Han'ın kökeni konusunda tartışmaya girmeyerek bu konuda yapılan önemli çalışmalar dipnotta belirtilmiştir. Yazarın asıl değindiği konu bu sorunun neden sürekli gündeme geldiğidir. Buna cevap vermekte faydalı olacağını düşünerek yazar, Henry Horworh'un "History of the Mongols" eserinden bir alıntı yapılmıştır. Bu alıntıda Moğolların yaptıklarının yalnızca tahribat ve savaşlar olmadığı, bu istilaların önemli sonuçlara yol açan gelişmelere sebep olduğu hatta bu tahribatın dönemin şartlarında bir ilaç, bir aşı, taze bir kan olduğu vurgulanmıştır. Buna mukabil yazar, bu sorunun altında yatan asıl nedenin Cengiz Han'ın asıl kökenini merak etmekten ziyade onu Türk milleti içine dâhil etme arzusu olduğunu belirtmektedir. Bu sorunun cevabı olarak yazarın ifadesi ise şu şekildedir; "*Cengiz Han Türk olmadığını anlamamızı zorlaştıracak derecede Türk'tür*" (s. 31).

Kitabın üçüncü başlığı "Moğol İmparatorluğu Bürokrasisinde ve Ekonomisinde Türkler" adını taşımaktadır. Bu başlıkta Moğolların millî birliklerini sağlayıp devletlerini tesis ettikten

sonra Türklerin devlet içinde önemli görevlerde bulunduğu belirtiliyor. Türklerin sadece askeri güç olarak değil, vergi tahsildarlığı (darugaçi), kâtiplik, yargıç (yarguçi) ve din adamı olarak görev yaptıkları görülmektedir. Moğol İmparatorluğu'ndaki bazı Türk memur sayıları verilerek konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Kısa bir bölüm olmasına rağmen yazarın ağırlıklı olarak yabancı kaynaklara atıf vermesi dikkat çekici başka bir noktadır.

Kitabın dördüncü başlığı "Moğolların Ortadoğu'daki Dönüşümünde Türk Etkisi" şeklindedir. Başlığın hemen altında alt başlık olarak "Moğolların İslamlaşmasında Türk Çevrelerin ve Türk Din Anlayışının Rolü" bulunmaktadır. Yazar bu başlıkta İslamiyet'i kabul eden ve tarikat mensubu olan Moğol hükümdarlarını tanıtmaktadır. Kübreviyye ve Ahmediyye tarikatları ile ilgili bilgiler verilmektedir. 19 sayfalık bu bölümün en önemli özelliği ise şüphesiz kullanılan ana kaynakların sayısıdır. Ahmed Tegüder'in üzerinde büyük etkisi olan Kemâlüddîn Abdurrahman el-Kevâşî'nin anlatıldığı kısımda kullanılan kaynaklar, çalışmanın ne kadar özen ve titizlikle hazırlandığını göstermektedir. Bu bölümde özellikle Müslümanlığı kabul eden ve Müslüman olmasa da İslam'a karşı saygı gösteren yöneticilerin –Berke Han, Töde Möngke, Ahmed Tegüder, Geyhatu, Tarmaşirin, Geyhatu ve Özbek Han- üzerindeki Türk etkisi kaynaklarla desteklenerek anlatılmıştır.

Sonraki başlık ise "Moğollar Anadolu'da"dır. Bu başlıkta iki alt başlık bulunmaktadır. Önceki başlığın aksine yazar burada kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra ilk alt başlık olarak "Moğollara Tabilik Döneminin Başlaması: Köseadağ Savaşı" vermiştir. Giriş kısmında Moğolların Anadolu'ya ilk girişleri ana hatlarıyla anlatılmaktadır. Yalnızca Moğollarla ilgili değil Selçuklularla ve Anadolu'nun o dönemki siyasi ve sosyal durumu da izah edilmektedir. İlk alt başlıkta yazar Köseadağ Savaşı'nı anlatarak başlamaktadır. Burada yazar, Selçukluların Moğollara mağlup olmasını, Moğolların Türkler ile olan etkileşimi sonucunda Türklerden savaş taktiklerini öğrenmeleri ve bu taktikleri Türklerle karşı uygulamaları ile ilişkilendirmiştir. Köseadağ Savaşı sonrası olaylar anlatılırken Batu Han'ın Moğollar üzerindeki saygınlığına da değinilmektedir. Anadolu'nun Moğol istilası dönemi genel hatlarıyla anlatılmış, aynı zamanda Moğol-Memlûk münasebetleri de değerlendirilmiştir. Bunların yanında Moğolların Anadolu'da onları en çok uğraştıran Karamanoğulları ile olan mücadeleleri de göz ardı edilmemiştir. İkinci alt başlık ise "Moğolların Anadolu Selçuklu Devleti'ni Doğrudan Yönetimi" adını taşımaktadır. Bu başlık altında Türkmen beylerinin Moğollarla olan mücadelesi bir bütünlük içinde anlatılmaktadır.

Son başlık ise "Osmanlı İmparatorluğu Kurumları Üzerinde Moğol Etkileri" üzerinedir. Yazar bu kısa bölümde İlhanlı kurumlarının Türk ve İslam karakterinde olduğunu, Osmanlıların özellikle kuruluş dönemindeki kurumları üzerinde İlhanlı etkisinin bariz bir şekilde görüldüğünü ifade etmektedir. Osmanlıların idari, mali, hukuki ve askeri terimler verilerek bunlar aracılığıyla İlhanlı tesiri gösterilmiştir.

Kitabın sonuç bölümünün olmaması dikkat çekmektedir. Çeşitli başlıklar altında verilen Türk-Moğol ilişkileri bir sonuç değerlendirilmesiyle bitirilseydi daha güzel olabilirdi. Ancak bu durum kitabın bilgi aktarmaktan ziyade yorum ve değerlendirme ağırlıklı olması sebebiyle olumlu karşılanabilir. Kitabın geneline bakıldığında kitabın adı ile içeriği arasında tam bir uyum olduğu gözükmektedir. Anlaşılır ve akıcı bir dile sahip olması kitabın diğer önemli özelliklerinden birisidir. Yazar Moğollar ile Türkler arasındaki tarihsel bağları genel bir çerçevede içerisinde başarıyla aktarmıştır. Bu konu hakkında çalışma yapacaklar için iyi bir başvuru kitabı niteliği taşımaktadır.